

KS. ZDZISŁAW PAWLAK

**LOGIKA
JAKO PRZEDMIOT FILOZOFICZNYCH ZAINTERESOWAŃ
KS. PROF. JÓZEFA IWANICKIEGO**

Jedną z niezwykłych postaci świata nauki XX wieku, która wyszła z wrocławskiego środowiska naukowego, był ks. prof. Józef Iwanicki (1902–1995), wychowanek i absolwent Uniwersytetu w Strasburgu. Po jedenastu latach studiów zagranicznych (teologii, filozofii i matematyki) i z doktoratem z filozofii powrócił w 1935 roku do kraju i rozpoczął pracę naukową jako profesor filozofii (logika, ontologia, teodycea) i teologii dogmatycznej w Wyższym Seminarium Duchownym we Wrocławku oraz w redakcji „Ateneum Kapłańskiego”.

Tuż po II wojnie światowej wykładał filozofię na Uniwersytecie Warszawskim oraz na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W 1950 r. (7 III) przeprowadził kolokwium habilitacyjne w oparciu o rozprawę pt. *Dedukcja naturalna i logistyczna*. Wkrótce, w trudnym okresie stalinowskim, został wybrany na rektora KUL-u (30 X 1951 r.). W tym czasie prowadził również wykłady na nowo powstałej Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie (wykłady z logiki ogólnej oraz psychologii eksperymentalnej i teoretycznej). Po kilku latach (w 1965 r.) został rektorem ATK¹.

Działalność naukowa ks. prof. J. Iwanickiego była różnorodna. Zróżnicowanie to zostało uwarunkowane wielorakimi uzdolnieniami ks. Iwanickiego, potrzebami czasu i miejsca oraz różnorodnością funkcji

KS. ZDZISŁAW PAWLAK – dr hab. nauk humanistycznych w zakresie filozofii, emerytowany profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu i Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławku.

¹ Z. Pawlak, *Działalność naukowo-organizacyjna ks. prof. Józefa Iwanickiego*, StWł, 3(2000), s. 360–371.

naukowych, jakie pełnił w swoim długim, niezwykle twórczym życiu, które wypełniło prawie cały XX wiek.

Szerokie zainteresowania filozoficzne ks. prof. Iwanickiego dotyczą głównie metodologii różnych dziedzin filozofii oraz relacji logiki do dyscyplin filozoficznych, a zwłaszcza roli logiki współczesnej w tzw. uściśleniu filozofii. Ks. prof. Stanisław Kamiński, określając twórczość filozoficzną ks. J. Iwanickiego jako „badania logiczne” (w najszerszym tego słowa znaczeniu) i charakteryzując je jako „uściślenie filozofii”², stwierdza, że szły one w trzech kierunkach: 1) metodologia metafizyki wzięta zarówno w konkretnej postaci u wielu filozofów XVII w., jak też abstrakcyjnie i systematycznie potraktowana od strony dowodów metafizycznych; 2) logika formalna – zwłaszcza preferowana przez ks. Iwanickiego dedukcja naturalna i różne nowoczesne ujęcia tradycyjnej sylogistyki; 3) metodologiczna charakterystyka współczesnej filozofii (są to próby syntetycznych ujęć tych kierunków i ich przedstawicieli, którzy reprezentują aktualne style filozofowania, zwłaszcza w Polsce) i psychologii (chodziło o aktualne wówczas dyskusje dotyczące struktur człowieka i analizy języka współczesnej psychologii)³.

W tym artykule zostaną ukazane wybrane zagadnienia z logiki jako przedmiotu filozoficznych badań ks. prof. J. Iwanickiego. Najpierw zostanie przedstawione porównanie dedukcji naturalnej z logistyczną (1), następnie współczesne interpretacje sylogistyki Arystotelesa (2), na końcu zaś spór o stosowalność współczesnej logiki formalnej do filozofii (3).

1. Dedukcja naturalna a logistyczna

Pierwszy kierunek logicznych dociekań badawczych ks. prof. Iwanickiego dotyczy teorii dedukcji, a zwłaszcza różnych typów budowania dedukcyjnych systemów logiki. Ks. prof. S. Kamiński, nawiązując do rozważań prof. Tadeusza Czeżowskiego, wymienia cztery typy budowania dedukcyjnych systemów logiki: pierwszy – metodą aksjomatyczną, czyli tzw. dedukcja logistyczna (G. Frege, B. Russell); drugi – metodą sprawdzania matrycowego, czyli tzw. metodą zero-jedynkową (C. Peirce, E. Schröder); trzeci – metodą sprzeczniowej redukcji do tzw. postaci normalnej, czyli iloczynu sum (G. Boll, D. Hilbert, W. Ackermann);

² Zob. S. Kamiński, *Ku uściśleniu filozofii. Kierunki badań ks. prof. dra Józefa Iwanickiego*, SPhCh, 9(1973), nr 1, s. 7.

³ Por. tamże, s. 10–11.

czwarty – metodą regułowo-założeniową, czyli tzw. dedukcja naturalna (S. Jaśkowski, G. Gentzen i in.)⁴.

Ks. prof. J. Iwanicki przede wszystkim w swojej pracy habilitacyjnej pt. *Dedukcja naturalna i logistyczna*⁵, określa walor prakseologiczny poszczególnych metod, zakres ich stosowalności oraz stopień łatwości lub trudności w posługiwaniu się nimi. Rozprawa ta, jak wskazuje jej tytuł, na pierwszym miejscu przedstawia metody dowodzenia bezaksjomatycznego opracowane przez G. Gentzena i S. Jaśkowskiego oraz rozwijane przez O. Ketonena, R. Feysa, H.B. Currego, P. Bernaysa, R. Suszkę i J. Słupeckiego. Przeciwstawia je pod nazwą „dedukcji naturalnej” (posługującej się jedynie regułami strukturalno-inferencyjnymi) innym (wyżej wymienionym) metodom, w szczególności w dowodzeniu powołującym się na aksjomaty logiki zdań, czyli tzw. dedukcji logistycznej w ujęciu C. Serrusa, R. Feysa, G. Des Lauriersa, M. Bolla, A. Wiegnera i A. Mostowskiego. Rozważania na temat dedukcji naturalnej znajdują się w trzech pierwszych rozdziałach pracy, czwarty został poświęcony dedukcji logistycznej.

W zasadniczym trzonie rozprawy ks. prof. Iwanicki wykląda najpierw zasady dedukcji naturalnej. I tak w rozdziale pierwszym omawia przyjętą symbolikę oraz reguły, które dzieli na dwie grupy: pierwsza to reguły uproszczeniowo-przystosowawcze (reguły wprowadzania, przemienności, skracania i eliminacji), druga obejmuje reguły dedukcyjne (koniunkcji, alternatywy, implikacji i przeczenia). Rozdział drugi przedstawia zastosowanie reguł w dwóch odmianach dowodów założeniowych Gentzena. Reguły dedukcyjne pierwszej odmiany dowodu są stosowane tylko do następników i są to reguły dołączania i opuszczania spójników logicznych. Natomiast reguły dedukcji drugiej odmiany mają zastosowanie do poprzedników i następników. Ta dwupostaciowość reguł nadaje, według oceny ks. prof. Iwanickiego, „więcej sztuczności w rozumowaniu, ale jednocześnie czyni go bardziej ścisłym”⁶.

Trzeba tutaj podkreślić, że ks. Iwanicki nie zadowala się przedstawieniem samej tylko koncepcji Gentzena czy Feysa, ale uzupełnia ich stanowiska własnymi pomysłami. Ponieważ Gentzen, po sprecyzowaniu zasad odmian dowodzenia, nie daje prawie wcale zastosowań do dowodzenia tez

⁴ Z. Pawlak, *Neoscholastyka i formy jej kontynuacji. Studium analityczno-krytyczne twórczości filozofów wrocławskich XX wieku*, Wrocław 2001, s. 176.

⁵ J. Iwanicki, *Dedukcja naturalna i logistyczna*, Warszawa 1949.

⁶ Tamże, s. 7, 86–89.

logicznych, a Feys konstruuje za ledwie kilka, ks. Iwanicki w swej rozprawie rozwija cały szereg ważniejszych twierdzeń logicznych, a dla nadania rozumowaniom pełnej naoczności oraz uporządkowania proponuje „pomocniczą teorię struktur”, gdzie same struktury wyprowadzają się mechanicznie za pomocą kombinacji funktorów, symboli oraz nawiasów⁷.

Inną jeszcze techniką dowodzenia w logice współczesnej (także dedukcyjną, nie posługującą się aksjomatami) zajmuje się ks. prof. Iwanicki w trzecim rozdziale swojej rozprawy. Jest to metoda, która polega na dokonywaniu przekształceń sprowadzających dowodzone wyrażenie do formy tautologicznej, zwanej normalną. Ks. Iwanicki przedstawia dwie postaci procesu dowodzeniowo-sprawdzeniowego w dwóch częściach: pierwsza dotyczy zasad, druga zastosowań⁸.

Ostatni rozdział pracy (czwarty) jest poświęcony dedukcji logistycznej. Zagadnienie to ks. prof. Iwanicki przedstawia w oparciu o ważniejsze ujęcia takich współczesnych logików, jak: C. Serrus, R. Feys, G. Des Lauriers, M. Boll czy A. Wiegner. Gdy chodzi o ostatniego autora (podobnie jak i A. Mostowskiego), to gdy ks. Iwanicki rozpoczynał pracę nad swoją rozprawą, ich dzieła jeszcze nie ukazały się drukiem (dopiero w 1948 r. zostały wydane). Gdy to się stało, ks. prof. Iwanicki dołączył również analizę ich prac. Fakt ten niezwykle wymownie świadczy o jego sumiennym korzystaniu z najnowszej literatury⁹.

Omawiając technikę dowodzenia logistycznego ks. prof. Iwanicki najpierw zestawia różne sformułowania teoretyczne dotyczące funktorów zdaniotwórczych, definicji, dyrektyw, aksjomatów, rozwiązań niesprzeczności, zupełności, niezależności, a kończy porównaniem i krytyką dowodzeń tez logicznych, zwłaszcza rozumowań Serrusa i Des Lauriersa, którym wytyka wiele nieścisłości i niepoprawności¹⁰.

W zakończeniu rozprawy autor wyprowadza konkluzje dotyczące wewnętrznej relacji dedukcji naturalnej do logistycznej oraz sprawy wyróżnienia jednej z prezentowanych w pracy metod rozumowania dedukcyjnego. Ks. Iwanicki ostatecznie stwierdza, że tzw. I odmiana dedukcji naturalnej (zapropozowana przez Gentzena, bez dopełnień Jaśkowskiego i innych), nie może rywalizować z dedukcją logistyczną,

⁷ Tamże, s. 60–85.

⁸ Tamże, s. 90–117.

⁹ Pawlak, *Neoscholastyka i formy jej kontynuacji*, s. 179.

¹⁰ Iwanicki, *Dedukcja naturalna i logistyczna*, s. 149.

posługującą się: aksjomatami, dyrektywami i definicjami. Natomiast II odmiana dedukcji naturalnej, pod względem ścisłości, przejrzystości oraz naoczności dowodzenia nawet przewyższa logistyczne postępowanie na terenie dwuwartościowej logiki zdań¹¹.

Uważnie śledząc prezentowane przez ks. prof. Iwanickiego różne postaci dedukcji naturalnej, jak i logistycznej, trzeba podkreślić, że jego zainteresowania koncentrują się wyraźnie wokół problemów samej techniki logicznej. Po drobiazgowej analizie porównawczo-krytycznej poszczególnych technik konstruowania rachunku zdań, widać, że ks. Iwanicki preferuje metodę i dowody założeniowe, które są „bliskie potocznym intuicjom oraz bardzo podobne rozumowaniom, które przeprowadza się w matematyce i innych naukach”¹².

Trzeba także dodać, że techniką dedukcyjnego budowania systemów logicznych ks. prof. Iwanicki zajmował się również podczas kilkakrotnie prowadzonych wykładów monograficznych, w których analizował w sposób krytyczny najnowsze ujęcia dedukcji naturalnej. Co więcej, podawane przez niego coraz to nowe wersje były stale poprawiane, poszerzane i pogłębiane w dyskusjach na prowadzonych seminariach z logiki¹³.

2. Współczesne interpretacje sylogistyki Arystotelesa

Ważnym problemem badań logicznych ks. prof. Iwanickiego była także sprawa nowoczesnego ujęcia tradycyjnej sylogistyki. Zainteresowania tą dziedziną ujawniają już jego recenzje dwóch prac: J.M. Bocheńskiego *Elementa logicae graecae* (Roma 1937)¹⁴ i A. Korcika *Teoria sylogizmu zdań asertorycznych u Arystotelesa na tle logiki tradycyjnej* (Lublin 1948)¹⁵. Pierwsza jest wprawdzie krótkim, bardzo zwięzłym w treści, ale dość informatywnym zasygnalizowaniem dzieła o. Bocheńskiego, natomiast druga (znacznie obszerniejsza) zawiera nie tylko szczegółowe przedstawienie treści, ale kompetentną, wnikliwą analizę, i to twórczo-krytyczną z podaniem własnego uzupełnienia myśli ks. Korcika¹⁶.

¹¹ Por. tamże, s. 156–157; E. Nieznański, *Ks. Prof. Józef Iwanicki – metodolog filozofii*, w: *Ksiądz Rektor Józef Iwanicki. Kapłan i metodolog filozofii*, red. E. Nieznański, R. Tomanek, Warszawa 2007, s. 28–29.

¹² Kamiński, *Ku uściśleniu filozofii*, s. 16.

¹³ Pawlak, *Neoscholastyka i formy jej kontynuacji*, s. 181.

¹⁴ AtK 40(1937), s. 527.

¹⁵ AtK, 52(1950), s. 302–305

¹⁶ Tamże, s. 303.

Ks. prof. Iwanicki własne poglądy co do współczesnych ujęć sylogistyki Arystotelesa wyłożył jednak wprost dopiero w mocno skondensowanym (35 stron), ale bardzo obszernym w treści i oryginalnie usystematyzowanym artykule pt. *O sylogistyce Arystotelesa*¹⁷. Treść tego artykułu dotyczy ważniejszych punktów dwóch recenzji: jednej napisanej przez E. Tielscha o Arystotelesowej sylogistyce opracowanej przez J. Łukasiewicza i G. Patziga oraz drugiej napisanej przez J. Doppa o Arystotelesowej sylogistyce opracowanej przez J. Łukasiewicza¹⁸.

Ks. Iwanicki najpierw szczegółowo referuje, posługując się swoistą systematyką (jest to tzw. formalizacja przez numerację poszczególnych członów rozważań), zasadnicze elementy recenzji Tielscha i Doppa. Są nimi, według Tielscha, zasady niezbędne do adekwatnego interpretowania sylogistyki Arystotelesa (w liczbie sześciu) oraz ich nieuwzględnienie przez Łukasiewicza i Patziga, a także konsekwencje wynikające z niestosowania tychże zasad. Z kolei Dopp w swojej recenzji zwraca uwagę na dwa aspekty stanowiska Łukasiewicza. Pierwszy dotyczy struktury logiki w ogóle oraz struktury logiki Arystotelesowej (według Łukasiewicza), drugi dotyczy „łukasiewiczowskiej” interpretacji sylogistyki Arystotelesa.

Po wnikliwej i obiektywnej analizie zasadniczych punktów recenzji Tielscha i Doppa, ks. prof. Iwanicki w drugiej części swego artykułu dokonuje krytyki interpretacji autorów recenzji i dochodzi do wniosku, że ani Tielsch, ani Dopp nie odczytali właściwie problemu interpretacji arystotelesowskiej teorii nazw w ramach współczesnej logiki, zwłaszcza gdy chodzi o ujęcie Łukasiewicza¹⁹. Ks. Iwanicki wykazuje bardzo skrupulatnie, że Tielsch i Dopp w swoich recenzjach różnią się między sobą ogólnym nastawieniem do zagadnienia adekwatności ujęć sylogistyki Arystotelesa przez Łukasiewicza i Patziga oraz niektórymi szczegółowymi kwestiami i pewnymi niedociągnięciami²⁰.

Trzeba również zauważyć, że na tym nie wyczerpało się zainteresowanie ks. prof. Iwanickiego „doskonalącym się unowocześnianiem” sylo-

¹⁷ J. Iwanicki, *O sylogistyce Arystotelesa*, SPhCh, 1(1965), nr 2, s. 67–102.

¹⁸ Recenzowane prace Łukasiewicza i Patziga stanowią nowoczesne opracowania sylogistyki Arystotelesa i miały zastąpić dotychczasowe, dawniejsze interpretacje, znane w historii logiki (np. K. Prantla, H. Maiera, F. Solmsena, E. Kappa itd.)

¹⁹ Iwanicki, *O sylogistyce Arystotelesa*, s. 95–99.

²⁰ Tamże, s. 97–98; więcej na ten temat zob. Pawlak, *Neoscholastyka i formy jej kontynuacji*, s. 183.

gistyki Arystotelesa. Wielokrotnie prowadził on wykłady monograficzne (zarówno na KUL-u jak i na ATK) na temat ujęcia tradycyjnej logiki w ramach logiki współczesnej. Często łączył te dociekania z rachunkiem nazw, przedstawionym przez S. Leśniewskiego (tzw. ontologią) i innych logików polskich. Nierzadko przedmiotem jego seminariów z logiki bywały także zagadnienia nowoczesnej interpretacji tradycyjnej teorii nazw. Również na tych seminariach powstało wiele prac dyplomowych z tej dziedziny, np. W. Gawlika czy E. Nieznańskiego. Dotyczyły one wyrażania schematów czterech typowych zdań klasycznej logiki w języku logiki współczesnej albo stosunku sylogistyki do rachunku zdań²¹.

3. Spór o stosowalność współczesnej logiki formalnej do filozofii

Ukazując zainteresowania logiczne ks. prof. J. Iwanickiego trzeba również przedstawić jeszcze jeden aspekt jego badań (na który najczęściej nikt z autorów omawiających jego twórczość filozoficzną nie zwraca uwagi). Jest to problem stosowania logiki formalnej do filozofii neoscholastycznej, szczególnie metafizyki tomistycznej. Ujmując szerzej, jest to kwestia stosunku logiki formalnej do filozofii²².

Wraz z rozwojem logiki (szczególnie na początku XX w.) zaczęto intensywniej badać możliwości zastosowania jej do rozwiązywania zagadnień filozoficznych. W Polsce tego rodzaju próby przybrały na sile zwłaszcza w okresie międzywojennym. To właśnie J. Łukasiewicz sądził, że jedną z przyczyn nienaukowości filozofii nowożytnej jest zaniedbanie logiki przez filozofów tego okresu. Dlatego filozofię trzeba odbudować od podstaw, tchnąć w nią metodę naukową i oprzeć o „nową logikę”. Według Łukasiewicza, tą nową logiką jest logika naukowa, czyli logika matematyczna²³. W takim właśnie klimacie powstało w okresie międzywojennym słynne Koło Krakowskie, złożone z niewielu osób (ks. J. Salamucha, o. J.M. Bocheński i J.F. Drewnowski) dobrze zorientowanych w filozofii tradycyjnej i wykształconych na przodującej wówczas w świecie logice polskiej (warszawska szkoła logiczna z S. Leśniewskim, J. Łukasiewiczem i A. Tarskim na czele). Członkowie tegoż Koła rzucili hasło odnowienia

²¹ Kamiński, *Ku uściśleniu filozofii*, s. 18.

²² Ks. Iwanicki za L. Couturatem i A. Lalande'm zamiast określenia „logika formalna” często używa nazwy „logistyka” wprowadzonej na początku XX w. U innych autorów jest to: „logika matematyczna”, „logika symboliczna” czy po prostu „logika współczesna”.

²³ Zob. Pawlak, *Neoscholastyka i formy jej kontynuacji*, s. 184.

i unaukowania filozofii (a także teologii) tomistycznej za pomocą narzędzi poznawczych wypracowanych przez współczesną logikę²⁴.

Do tego zagadnienia relacji logiki formalnej do filozofii, a zwłaszcza stosowania logiki formalnej do filozofii, ks. prof. Iwanicki podchodził dwukrotnie. Pierwszy raz, gdy ten problem się rodził, drugi raz, gdy był już rozwijany i stawał się przedmiotem gorących sporów²⁵. Analizując istotę problemu i ukazując stanowiska poszczególnych autorów w tej kwestii, ks. Iwanicki, jak zwykle, przedstawia własne poglądy, chociaż samo zagadnienie wydaje się dość trudne do rozstrzygnięcia. I tak z jednej strony przedstawia zastrzeżenia i zarzuty stawiane przez filozofów przeciwnych wykorzystaniu logistyki w filozofii, z drugiej strony obronę zwolenników, usuwających zastrzeżenia i odpowiadających na zarzuty. „Pojawienie się logistyki z tendencją jej rozciągłości na filozofię wzbudziło u naszych neoscholastyków obawy, że przedmiot filozofii ulegnie zmatematyzowaniu, a w konsekwencji utraci swoje cechy właściwe”²⁶.

Wśród autorów atakujących logistykę ks. Iwanicki wymienia: ks. J. Stepę, ks. J. Chechelskiego, ks. J. Pastuszkę, R. Ingardena i innych²⁷. Na ich zarzuty ks. Iwanicki przedstawia odpowiedzi dawane przez J. Łukasiewicza, ks. S. Kobyłeckiego, ks. J. Salamuchę, J. Drewnowskiego, o. J. Bocheńskiego i ks. P. Chojnackiego. Jak zwykle, dodaje do ich argumentów własne, rzeczowe uzupełnienia. Szczególnie bronił logistyki, jej pozycji i stosowalności J. Łukasiewicz w swoich publikacjach oraz na III Zjeździe Filozoficznym w Krakowie. „Na pytanie, co sądzić o możliwości zastosowania metody matematycznej do filozofii, a szczególnie do metafizyki? – odpowiadał, że filozofia, podobnie jak matematyka, ma charakter dedukcyjny, aksjomatyczny, nic więc nie przeszkadza w stosowaniu jednolitej metody w obu dziedzinach oraz w sprowadzaniu rozumowania filozoficznego do rachunku zdań. Filozofia w tym nowym sformułowaniu jeszcze by zyskiwała, nabierając ścisłości, którą posiadają nauki matematyczne. Także dane intuicyjne nie straciłyby nic ze swej wartości twórczej, lecz zostałyby ujęte i wypowiedziane w języku jasnym i przejrzystym”²⁸.

²⁴ Tamże, s. 185.

²⁵ Por. J. Iwanicki, *III Polski Zjazd Filozoficzny w Krakowie*, AtK, 38(1936), s. 400–407; tenże, *Problematyka filozoficzna w ciągu ostatniego 50-lecia w Polsce*, AtK, 58(1959), s. 267–274.

²⁶ Tenże, *Problematyka filozoficzna w ciągu ostatniego 50-lecia w Polsce*, s. 267.

²⁷ Ich zarzuty przedstawia – Pawlak, *Neoscholastyka i formy jej kontynuacji*, s. 186.

²⁸ Iwanicki, *III Polski Zjazd Filozoficzny w Krakowie*, s. 405.

Trzeba przyznać, że ks. prof. Iwanicki bardzo szczegółowo omawia i analizuje kontrargumenty ks. J. Salamuchy, J. Drewnowskiego i o. Bocheńskiego. Wykazywali oni, że logistyka ani nie wyklucza analizy treściowej danych intuicyjnych (jako ważnego źródła wiedzy), ani nie narzuca absolutnego zmechanizowania. Budowa logistycznych teorii sformalizowanych, tak jak budowa teorii w ogóle, bierze za punkt wyjścia rezultat dokonanych analiz, dotychczasowy dorobek myśli ludzkiej w danej dziedzinie i dopiero z tego zebranego materiału czerpie wybrane tworzywo dla nowej konstrukcji sformalizowanej. W dużym stopniu rola zabiegów tomistycznych sprowadza się do doskonalszego usystematyzowania rezultatów poznawczych, zdobytych na drodze doświadczenia i zwykłego rozumowania. Dlatego ks. Iwanicki konstatuje, że metafizyka da się uściślić środkami logistycznymi. Dla potwierdzenia tej tezy przytacza cały szereg publikacji członków Koła Krakowskiego, dołączając również pozytywne stanowisko ks. P. Chojnackiego i uzupełniając je własną myślą²⁹.

W ostatecznym rozstrzygnięciu problemu stosowalności logistyki do filozofii neoscholastycznej ks. Iwanicki, w oparciu o wiernie przez siebie przedstawiony ówczesny dialog – z jednej strony zarzutów, z drugiej strony odpowiedzi na nie – oraz swoje własne stanowisko, stwierdza, że przytoczone racje rozwiązują pozytywnie tę kwestię. I dodaje: „Jednak do pełnego rozstrzygnięcia dyskusji stawały się niezbędne faktyczne osiągnięcia i realizacje. Te faktyczne osiągnięcia nie dały na siebie czekać”³⁰. Ks. prof. Iwanicki w uzasadnieniu powołuje się na dwie takie próby. Jedną jest ks. Salamuchy *Dowód ex motu na istnienie Boga. Analiza logiczna argumentacji św. Tomasza z Summy contra Gentiles* (Lwów 1934), drugą o. Bocheńskiego *Wstęp do teorii analogii* (Kraków 1948).

Ks. prof. Iwanicki nie tylko podkreśla rolę logistyki, ale przedstawia też potrzebę jej nauczania. W swoim sprawozdaniu z III Zjazdu Filozoficznego w Krakowie napisał: „Ks. Salamucha, po wypowiedzeniu się w sprawie niewystarczalności logiki scholastycznej, postawił wniosek, aby do programów filozofii w seminariach duchownych wprowadzono logistykę, a o. Bocheński ten wniosek w szerszym ujęciu zgłosił na plenum: aby władze zarządziły wprowadzenie tego przedmiotu do szkół średnich”³¹. Podobne stanowisko zajął później ks. prof. Kamiński na spotkaniu z wykładowcami

²⁹ Por. tenże, *Problematyka filozoficzna w ciągu ostatniego 50-lecia w Polsce*, s. 269.

³⁰ Tamże, s. 271.

³¹ Iwanicki, *III Polski Zjazd Filozoficzny w Krakowie*, s. 406.

logiki w seminariach duchownych, mówiąc, że nie widzi przeszkód, „aby logistyka stała się przedmiotem obowiązkowym w zakładach filozoficzno-teologicznych”³². Warto też dodać, że ks. Iwanicki, realizując te postulaty i wskazania w praktyce, sam przez kilka lat (1945–1947) wykładał logikę w seminarium duchownym we Włocławku.

Na koniec analiz ks. prof. Iwanickiego dotyczących kwestii stosowalności logiki formalnej dla poprawności, jasności, przejrzystości i ścisłości w stawianiu i rozwiązywaniu problemów filozoficznych – warto wspomnieć o pewnym sporze dotyczącym właśnie stosowalności (i jej granic) logiki formalnej do filozofii klasycznej (metafizyki przede wszystkim), prowadzonym w latach sześćdziesiątych ubiegłego wieku przez niektórych przedstawicieli Filozoficznej Szkoły Lubelskiej (ks. S. Kamiński, s. Z.J. Zdybicka, o. M.A. Krąpiec). Krytyczne propozycje rozwiązań tego sporu idą w zdecydowanie innym kierunku niż stanowisko ks. Iwanickiego. Spór ten był prowadzony m. in. z Janem Drewnowskim, który zarzucił Szkole Lubelskiej zbyt odstępstwo od programu logicznej precyzacji filozofii na rzecz „uwykupienia wartości poznania intuicyjnego oraz podkreślenia unikalności metod metafizyki”, a nawet swoisty lęk przed logiką symboliczną³³.

Przedstawiciele Szkoły Lubelskiej w odpowiedzi na zarzuty Drewnowskiego podkreślali, że nie mają zamiaru występować przeciw logice formalnej i pomniejszać jej roli w precyzacji wszelkiego poznania naukowego, a więc także filozoficznego. Dodawali także, że logika współczesna wypracowała wiele narzędzi i metod, które po odpowiednim przystosowaniu mogą pomagać w uściśleniu filozofii. Ale zaznaczali przy tym, że ten instrumentalny charakter logiki nie polega na tym, że jest ona gotowym narzędziem rozwiązywania wszelkich problemów filozoficznych³⁴.

Jest znamienne, że do tego sporu prowadzonego przez przedstawicieli Szkoły Lubelskiej, a zwłaszcza ks. prof. Kamińskiego, ks. prof. Iwanicki już się nie włączył. Trzeba jednak dodać, że do dyskusji tej włączyli się (nieco później) niektórzy uczniowie ks. Iwanickiego (np. E. Nieznański)³⁵.

³² Tenże, *Problematyka filozoficzna w ciągu ostatniego 50-lecia w Polsce*, s. 271.

³³ Por. Pawlak, *Neoscholastyka i formy jej kontynuacji*, s. 190–191, zwł. przyp. 104.

³⁴ Zob. S. Kiczuk, *Spór o stosowalność logiki formalnej do filozofii w szkole lubelskiej*, „Roczniki Filozoficzne”, 44(1996), z. 1, s. 8–10. Bardziej szczegółowe zastrzeżenia i faktyczne ograniczenia (czego nie czynił ks. Iwanicki) wysuwał ks. Kamiński odnośnie do stosowania logiki formalnej do metafizyki klasycznej – Pawlak, *Synteza neoscholastyki z logiką współczesną*, s. 192–193.

³⁵ Zob. tamże, s. 195, przyp. 113.

Ponadto dyskusja ta jest podejmowana również później w Szkole Lubelskiej (ks. J. Herbut, S. Kiczuk, ks. A. Maryniarczyk, ks. Z. Hajduk, ks. P. Moskal)³⁶

* * *

Podsumowując działalność filozoficzną ks. prof. J. Iwanickiego, można powiedzieć, że była ona wieloraka: teoretyczna i praktyczna, krytyczna i konstruktywna, historyczna i systematyczna. Jego zainteresowania logiczne koncentrowały się wokół problemu systematyzacji logiki formalnej (jest to nawet bardziej widoczne w jego dydaktyce niż w publikacjach) oraz na zagadnieniu zastosowania logiki formalnej do uściślenia filozofii. Rozwiązywanie tych kwestii rozpoczynał zwykle od wnikliwej krytyki rozwiązań historycznych. Ks. prof. Iwanicki nie poprzestawał jednak tylko na analizie krytycznej. Była ona jedynie pierwszym etapem do podjęcia właściwej pracy, którą były podejmowane przez niego próby konstruktywne. Cenne wyniki takiej pracy, jak widzieliśmy, osiągnął szczególnie w zakresie dedukcji naturalnej, sylogistyki oraz w zastosowaniach logiki formalnej do filozofii neoscholastycznej, a zwłaszcza do metafizyki klasycznej. Rezultaty swej badawczej pracy (gdy chodzi o ich stronę graficzną) potrafił przekazywać w charakterystyczny dla swej twórczości sposób. Była to pewna „formalizacja” przez numerację poszczególnych członów rozważań.

W ten sposób ks. prof. J. Iwanicki włączył się do wspaniałej tradycji polskich badań logiczno-filozoficznych szkoły lwowskiej K. Twardowskiego, kontynuowanej później przez przedstawicieli szkoły lwowsko-warszawskiej, zwłaszcza J. Łukasiewicza i K. Ajdukiewicza. Niewątpliwie należy on do pierwszego pokolenia filozofów chrześcijańskich, którzy posługiwali się logiką nowoczesną w uściśleniu poznania filozoficznego.

STRESZCZENIE

Wśród wielu różnorodnych zainteresowań filozoficznych ks. prof. J. Iwanickiego (rektora KUL w latach 1951–1956 i rektora ATK w latach 1965–1972), na szczególną uwagę zasługują jego badania dotyczące logiki, jej relacji do nauk filozoficznych, a zwłaszcza roli logiki współczesnej w tzw. uściśleniu filozofii.

Dlatego w artykule zostało przedstawione ks. prof. Iwanickiego porównanie dedukcji naturalnej z logistyczną (1), następnie jego współczesne interpretacje sylogistyki Arystotelesa (2), na końcu zaś problem stosowalności współczesnej logiki formalnej do filozofii (3). W podsumowaniu zostały podane cechy charakterystyczne jego logicznych poszukiwań oraz wyniki, do których doszedł.

³⁶ Tamże, przyp. 114.

Słowa kluczowe: dedukcja naturalna, ks. Józef Iwanicki, logika, logika formalna, logistyka, sylogistyka Arystotelesa.

SUMMARY

Among many different philosophical interests of ks. prof. J. Iwanicki (rector of KUL in 1951–1956 and rector of ATK in 1965–1972), his studies on logic (its relation to philosophical sciences, and especially the role of contemporary logic in the so-called defining philosophy) deserve special attention.

That is why the article presents ks. prof. Iwanicki's comparison of natural and logistic deduction (1), then his contemporary interpretations of Aristotle syllogistics (2), and finally the problem of the applicability of contemporary formal logic to philosophy (3). In the summary, the characteristics of his logical research and the results he came to are given.

Key words: natural deduction, rev. Józef Iwanicki, logic, formal logic, logistics, Aristotle syllogistics.

BIBLIOGRAFIA

Iwanicki J.

III Polski Zjazd Filozoficzny w Krakowie, AtK, 38(1936), s. 400–407.

Dedukcja naturalna i logistyczna, Warszawa 1949.

O sylogistyce Arystotelesa, SPhCh, 1(1965), nr 2, s. 67–102.

Problematyka filozoficzna w ciągu ostatniego 50-lecia w Polsce, AtK 58(1959), s. 255–293.

Rec.: Bocheński J.M., *Elementa logicae graecae*, Rzym 1937; AtK 40(1937), s. 527.

Rec.: Korcik A., *Teoria sylogizmu zdań asertorycznych u Arystotelesa na tle logiki tradycyjnej*, Lublin 1948; AtK, 52(1950), s. 302–305.

Kamiński S., *Ku uściśleniu filozofii. Kierunki badań ks. prof. dra Józefa Iwanickiego*, SPhCh, 9(1973), nr 1, s. 7–22.

Kiczuk S., *Spór o stosowalność logiki formalnej do filozofii w szkole lubelskiej*, „Roczniki Filozoficzne”, 44(1996), z. 1, s. 5–19.

Nieznański E., *Ks. prof. Józef Iwanicki – metodolog filozofii*, w: *Ksiądz Rektor Józef Iwanicki. Kapłan i metodolog filozofii*, red. E. Nieznański, R. Tomanek, Warszawa 2007, s. 13–33.

Pawlak Z., *Działalność naukowo-organizacyjna ks. prof. Józefa Iwanickiego*, StWł, 3(2000), s. 360–371.

Pawlak Z., *Neoscholastyka i formy jej kontynuacji. Studium analityczno-krytyczne twórczości filozofów wrocławskich XX wieku*, Włocławek 2001, s. 135–214.

Rumianek R., *Słowo wstępne Rektora*, w: *Ksiądz Rektor Józef Iwanicki. Kapłan i metodolog filozofii*, red. E. Nieznański, R. Tomanek, Warszawa 2007, s. 9–12.